

Suvaitsevaisuus, rajat ja Suomen kuvittelu

HENRI VOGT
INGA SAIKKONEN

Tämän *Politiikan* numeron kaksi ensimmäistä vertaisarvioitua artikkelia ovat molemmat kuvauksia siitä, miten käsitystä maailmanyksiköstä nimeltä Suomi jatkuvasti uusinnetaan *kuvittelen*, yhteisön huolenaiheita tietyin tavoin tulkiten, niitä politisoiden, haastaen.

Jouni Tilli analysoi lehden avaavassa tekstissä torjuntavoiton käsitettä suomalaisessa poliittisessa retoriikassa vuodesta 1940 nykyyhetkeen saakka. Tilli kuvaa hienovaraisesti torjuntavoiton käsitteen leviämistä alkuperäisen jatkosotaan liittyvän kontekstinsa ulkopuolelle. Yksi esimerkitapauksista on se, kuinka tätä retoriikkaa on alettu käyttää strategisesti eri puolueiden poliittisessä viestinnässä Euroopan unioniin liittyen.

Hannu Salomaan artikkeli puolestaan analysoi Suomessa käytyä keskustelua asevelvollisuudesta ammentaen Benedict Andersonin teoriasta kansakunnasta kuviteltuna yhteisönä. Salomaa käyttää aineistonaan Helsingin Sanomien mielipidepalstalla julkaisuja keskustelupuheen- vuoroja vuosien 2008 ja 2018 välillä ja kuvaa analyysissään, kuinka käyty keskustelu ilmentää erilaisia tulkintoja Suomesta kansakuntana. Salomaa nostaa myös esille mielipidekirjoituksissa käydyin keskustelun sukupuolten tasa-arvon kysymyksistä.

Myös kuluneen kesän politiikka on ollut kansallisen uusintamisen mielessä politiikan tutkijalle vähintäänkin kiinnostava. Vastanimitetyn hallituksen jäsenten näkemyksiin liittyneissä keskusteluissa rasismista on paljolti ollut kyse siitä, millaiseksi Suomen kuvittelemme, kuinka avoimeksi ja vastaanottavaksi tai millaisista yhteiskunnallisista periaatteista kiinnipitäväksi.

Monia hyvin oleellisia teoreettisia näkökulmia ja ongelmia on luonnollisesti noussut esiin. Ainakin kahdesta näistä soisi näkevänsä Suomessa ja alamme piirissä nykyistä syvempää analyysia – ja tämän myötä artikkeleita *Politiikan* sivuilla.

Toinen on kysymys *suvaitsevaisuudesta*, sen hienovaraisesta ymmärtämisestä. Lähtökohdaksi voisi ottaa vaikkapa saksalaisfilosofi Rainer Forstin (*Toleranz im Konflikt* 2003) neliportaisen jaottelun. *Salliminen* on suvaitsevaisuuden muodoista instrumentaalisin: enemmistön intressinä on sallia vähemmistön elää periaatteidensa mukaisesti. *Yhteiselon* suvaitsevaisuudessa kaksi vahvuudeltaan samankaltaista ihmisryhmää päättää suvaita toistensa tapoja, viime kädessä konflikteja välttääkseen. *Kunnioitus* edellyttää toisen poliittisen ja moraalisen subjektuuden kunnioitusta, hänen oikeuttaan ajatella toisin. *Arvostus*, vahvin suvaitsevaisuuden muoto, merkitsee aitoa yritystä nähdä toisen näkemysten ja toiminnan oikeutus ja mieli.

Arvostusperiaatteen tulisi olla, vahvassa demokratiassa, johtavana ajatuksena kaikilla – mutta jo kunnioitus voi olla riittävää esimerkiksi laajan sananvapauden kannalta. Arvostus voi luoda dialogisia siltoja eri lailla ajattelevien välille ja, mikä tärkeintä, näin mahdollistaa näkemysten muuttumisen ja tietoisin muuttamisen. ”Torjuntavoitto” muiden katsantokantoja vastaan tuskin tällöin olisi käyttökelpoinen metafora.

Toinen, tavallaan miltei vastakkainen ja eurooppalaisen tämän hetken yhteiskuntakeskustelun kannalta oleellinen teema on *itsepuolustuksellinen demokratia*. On siis määriteltävissä poliittisten näkemysten ja toiminnan rajoja, joita ei voida ylittää, joiden toisella puolen suvaitsevaisuuden ei tarvitse enää toimia, ja joiden toisella puolen demokratian on puolustettava itseään, viime kädessä oikeuslaitoksen kautta. Suomessa ei (eikä toimivissa demokratioissa yleensääkään) juurikaan ole ollut aktiivista tarvetta määritellä näiden rajojen ja rajoitusten paikkaa, konsensuskeen ja keskinäiseen luottamukseen perustuvan vakiintuneen demokratian yhteiskunta kun olemme olleet.

Tämäkaltainen asiointi olisikin myös jatkossa suotava, keskeisten poliittisten toimijoiden tulisi *yksiselitteisesti* sitoutua demokratian ydinarvoihin. Runsaassa politologisessa tutkimuksessa on myös yritetty löytää tapoja, joiden myötä itsepuolustuksellisen demokratian periaatteita ei tarvitsisi soveltaa, esimerkiksi sosiaalisen järjestelmän vahvistamisen, poliittisten prosessien kehittämisen tai ylikansallisten instituutioiden voimistamisen kautta. Mutta käytännön yhteiskuntatodellisuuden kannalta nämä tutkimuspohdinnat tuntuvat edelleenkin varsin puutteellisilta – tai ainakaan ne eivät juuri näytä hillinneen viime aikojen negatiivista demokratiakehitystä maailmalla.

Olemmekin tulleet kansainvälisesti, ja myös suomalaisessa politiikassa, tilanteeseen, jossa rajoja epädemokraattiselle toiminnalle täytyy paljon nykyistä aktiivisemmin määritellä. Mutta tehtävä ei tosiaankaan ole helppo – tulkinnat ovat usein kiistanalaisia ja tapauskohtaisia ja suvaitsevaisuuden ideaaleja tulisi myös huomioida. Kaiken kaikkiaan demokratian arvojen, rajojen ja rajoitusten välinen perin vaikea tasapaino on varmasti yksi keskeisistä yhteiskuntatutkimuksen teemoista tuleville vuosille, täällä ja muualla.

Lehden kolmannessa vertaisarvioidussa artikkelissa on kysymys siitä, miten käytännössä hoidamme tätä Suomeamme ja millaisia poliittisia vääntöjä tähän saattaa liittyä. Jarmo Kortelainen ja Pertti Rannikko analysoivat virtavesipolitiikan eli virtaavia vesiä koskevan politiikan muutosta Suomessa kolmen patokiistan kautta; tämäkin politiikka, vesiemme hoito, luo kuvaa Suomesta itsellemme ja muille. Kortelaisen ja Rannikon artikkeli valottaa myös laajemmin suomalaisen luonnonsuojelun sääntelyn painopisteen siirtymistä luonnonsuojelusta luonnon ennallistamiseen – hyvin ajankohtaisesti EU:n valmistelema ennaltamisasetus huomioiden.

Mika Malirannan, Juha Saaren ja Janne Tukiaisen keskustelupuheenvuoro jatkaa lehden edellisen numeron keskustelua tieteellisestä tutkimuksesta ja yhteiskunnallisesta vuorovaikuttamisesta. Perinteisesti tieteellinen tutkimus on nojannut malliin, jossa tutkimustuloksia arvioidaan ja mahdollisesti korjataan vertaisarviointiprosessissa. Tulosten lopullinen julkaiseminen voi kuitenkin kestää näin useita vuosia. Alustavien tutkimustulosten julkaiseminen tätä nopeamassa aikataulussa voi joskus olla perusteltua, jos se lisää tulosten ”käytettävyyttä” esimerkiksi yhteiskunnallisen päätöksenteon tai keskustelun tukena. On tärkeää kuitenkin arvioida tähän liittyviä potentiaalisia ristiriitatilanteita ja pohtia parhaita mahdollisia käytänteitä näihin tilanteisiin. Puheenvuoro avaa osaltaan tätä tärkeää keskustelua Suomessa.